

Janez Evangelist Krek z njemu enakimi iz loškega gospostva

Izvleček

Janez Evangelist Krek z njemu enakimi iz loškega gospostva

Članek želi osvetliti stike enega najuspešnejših slovenskih politikov in javnih delavcev Janeza Evangelista Kreka (1865–1917) z drugimi pomembnimi možmi iz nekdanjega loškega gospostva, se pravi iz porečja obeh Sor in Selške ter Poljanske doline. Kako so na njihove zveze, v dobrem in slabem, vplivale značilnosti te pokrajine?

Ključne besede: Janez Evangelist Krek, Ivan Tavčar, Andrej Kalan, France Koblar, Luka Jeran, Franc Kos, Aleš Ušeničnik, Franc Vidmar - Pustotnik, Ivan Dolenec, rojaki, loško gospostvo, slovenska politika, literatura.

Abstract

Janez Evangelist Krek and his peers from the Škofja Loka Estates

The article sheds light on the contacts of one of the most successful Slovene politicians and public servants, Janez Evangelist Krek (1865–1917), with other important men from the former Škofja Loka Estates, i.e., from the river basin of the two Sora rivers and Selška and Poljanska valleys. How did the characteristics of this landscape, for good and bad, influence their links?

Key words: Janez Evangelist Krek, Ivan Tavčar, Andrej Kalan, France Koblar, Luka Jeran, Franc Kos, Aleš Ušeničnik, Franc Vidmar - Pustotnik, Ivan Dolenec, compatriots, Škofja Loka Estates, Slovene politician, literature.

Uvod

Janez Evangelist Krek

Prispevek želi osvetliti stike Janeza Evangelista Kreka (1865, Sv. Gregor nad Sodražico–1917, Šentjanž na Dolenjskem) z drugimi pomembnimi možmi iz nekdanjega loškega gospostva, se pravi iz porečja obeh Sor in Selške ter Poljanske doline. Kot da je na zvezo – v dobrem in slabem – vplival *genius loci* vseh udeleženi. Že začetek je obetaven, saj vse kaže, da so predniki Janeza Evangelista Kreka v Dolenjo vas v Selški dolini prišli po letu 1631 in pred letom 1636, in sicer s poljanske strani Loškega pogorja. Rudolf Andrejka piše: »V urbarjih [Loškega gospostva] se pojavljajo Kreki že od začetka 16. stoletja precej pogosto na Poljanskem, zlasti v Javorjah, Muravi, Lomeh, Dolenji ravni pod Blegašem in Stodorih. Vse kaže, da je bila pradomovina Krekov v hribih ob

*levem bregu poljanske Sore proti Blegašu in Malenskemu vrhu. Mejna črta na vzhod pa je bil potok Jelovca, ki priteka izpod Božičevega hriba in se izteka v Poljanah v poljansko Soro.*¹

Oče Valentin, ki je bil učitelj, je prvorojenca že v rosnih letih prepoznal za bistrega, saj ga sicer ne bi še pred petim letom vzel k sebi v šolo. Že v naslednjem šolskem letu 1870/1871 je bil deček v Komendi vpisan v *Zlate bukve za pridne šolarje*. Po prezgodnji očetovi smrti (1875) se je Janezek zelo navezal na mater,² o čemer priča nekaj njegovih pesmi, vendar brez motiva krivde, ki je v tej zvezi tako značilna za njegovega sodobnika, nekaj let mlajšega Ivana Cankarja.

Mlada vdova je v Selcih po pokojnem možu podedovala hišo »v Štoku«,³ kamor se je dr. Janez Evangelist Krek do materine smrti (1903) ob počitnicah rad vračal.⁴

V ljubljanskih šolah se je najprej poizkušal v leposlovju, saj je že petnajstleten začel objavljati v alozijijskih *Domačih vajah*. Mati, domača krajina s Prtovcem in Ratitovcem, ljubezen do narave in lepote slovenskih gora so ga pesniško tako navdihnili, da so mu pesmi *Planinska*, *Z goré*, *Domovini*, *Alegorija* in *Pomladi* objavili tudi v *Domu in svetu* (1890).

1 Andrejka, *Selški predniki dr. Janeza Ev. Kreka*, str. 13.

2 Mati mu je umrla leta 1903. (Krek, *Izbrani spisi*. Zv. 1, str. 11).

3 V njej je odprla trafiko in trgovinico in skupaj s skromno pokojnino za možem preživljala šest otrok (Dolenec 1925–1930, str. 560).

4 *Štokarjev gospod ali »Štokar«* je veljal za nenavadno učenega pa izvirno svojega človeka; poleg veljave, ki jo je ljudski glas dajal njegovi učenosti, sem čutil, da spremlja tega moža še bolj ljudska ljubezen; njegovo delo za blaginjo malega človeka je ločilo preproste in gosposke v dva tabora, njegove zadrage so prebudile najnižje ljudske plasti, vse pa je z vero v novo pravico in z zaupanjem v delavsko moč občudovalo Kreka. (Koblar, *Moj obračun*, str. 199).

Krekova očitna naklonjenost besedi je napovedovala smer njegovega študija, baje je nameraval študirati slavistiko. Zaradi njegove navidezne brezbržnosti v šoli so mu profesorji napovedovali zgolj časnikarsko kariero. Tej se res ni odrekel, vendar je vse presenetil z odločitvijo, da vstopi v ljubljansko bogoslovje. Leta 1887 ga je dokončal s samimi odličnimi ocenami. Postal je »*božji berač*«, kot je sam poimenoval duhovniški poklic.⁵ Želel si je biti župnik pri svetem Lenartu.

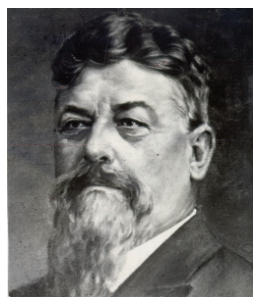
A škof Jakob Missia ga je poslal na Dunaj, kjer je leta 1892 doktoriral s temo o apostolu Pavlu.⁶ V Ljubljano se je vrnil istega leta, prav v dneh I. katoliškega shoda. Takoj se je povezal z Andrejem Kalanom, da sta njegovo organizacijo zaznamovala »*z močno socialno noto*«. ⁷

Ivan Tavčar (1851, Poljane nad Škofjo Loko–1923, Ljubljana)⁸

se je v satirični utopični povesti *4000 v Ljubljanskem zvonu* (leta 1890, 1891)⁹ odzval na delitev duhov, ki jo je z zahtevo po dosledni načelnosti in stališčem, da ima vera prednost pred narodnostjo, sprožil Anton Mahnič.¹⁰ Njega in njegove je liberalni prvak neusmiljeno ožigosal, za kar pa mu je bilo pozneje žal.¹¹

Ali je bilo Janezu Evangelistu Kreku kdaj žal za *Mozaik*, ki ga je kot odgovor na Tavčarjevo pisanje sestavil še v dunajskem obdobju in z njim raztrgal Ivana Naprednika (alias Ivan Tavčar) in njegove? Skrit pod kratico M. V. se je v *Slovincu* leta 1891 (št. 261, 263, 264, 267, 275, 276, 279, 280, 289, 295, 298) in leta 1892 (št. 6 in 12) odločil za tako jezikovno zvrst, v kateri je prišla do izraza njegova satirična, humoristična in tudi bojovita narava.¹²

V pisanju se pojavi pridevnik, zaradi katerega je Župančič zaslovel z »rožo čudotvorno«, Krek je pridevnik uporabil ironično, češ da »*mirakel-žavba*« ali »*Mahnič-žavba*« »*na jeziku vpliva zlasti pri agitatorjih čudotvorno*«. ¹³ Krek je bil

Ivan Tavčar

- 5 Povod za omenjeno besedno zvezo je bila morda daleč naokrog znana gostoljubnost Krekove matere, »*saj so bila vrata njihovega doma vedno na stežaj odprta ubogim in beračem*«. (Rozman, »Ta fant bo nekaj posebnega.«).
- 6 Doktorska disertacija: *De spiritu et charaktere s. Pauli apostoli*. [O značaju in duhu sv. apostola Pavla], Dissertatio inauguralis Auctore Joanne Ev. Krek, presbytero di sec. Labacensis. (Präs. 5. 5. 1892). Hrani Bibliothek der. Kath. Theol. Fak. Der Univ. Wien, sign. 509. rokopisni koncept v Narodnem muzeju v Ljubljani, Krek 15.) Bibliografija Walter Lukan. Brumen, *Srce v sredini*, str. 35.
- 7 *Slovenski biografski leksikon* (v nadaljevanju: *SBL*), knj. 1, str. 422.
- 8 Njega bralcem *Loških razgledov* res ni treba posebej predstavljati.
- 9 *SBL*, knj. 1, str. 561.
- 10 Boršnik, Opombe k tekstem, str. 333–345.
- 11 Tavčar, *Zbrano delo*. Knj. 4, str. 349.
- 12 Krek, *Izbrani spisi*, zv. 1, str. 55.
- 13 Krek, *Izbrani spisi*, zv. 1, str. 64.

v prikriti polemiki kritičen do estetike tedanjega »liberalnega realizma, ker da temelji na 'nagoslovju, surovoslovju, realizmu in naturalizmu, na cinizmu, porcinizmu in popofagiji', vse to pa na 'širokoustju'«. ¹⁴

Nove potrebe, ki jih je rodilo Krekovo prizadevanje za verski in družbeni napredek ljudstva, so rodile tudi zahteve po primernih dramskih tekstih. Podobno kot s pesmimi je Krek želel z njimi na podeželju spodbuditi sodelovanje vseh tistih, ki so za kaj takega dovolj sposobni in željni, vendar niso imeli možnosti nadaljevati šolanje, kar je posebno veljalo za dekleta. Najprej je napisal *Občinskega tepčka*.¹⁵ Zaradi pomanjkanja primernih besedil se je za lokalne potrebe, morda tudi na prošnjo, sam lotil pisanja. Je avtor besedil *Turški križ*, *Tri sestre* in *Sveta Lucija*.¹⁶ Vse tri igre se nanašajo na kraje, ljudi in dogodke v Selški dolini.¹⁷ Označujejo jih gorenjska krajina, z vasjo povezana duhovna kultura in Krekova zamisel za verske in družbene reforme; značaji oseb, dejanja in osnovna misel služijo pouku in razvedrilu.

Turški križ so prvič odigrali (na prostem) že leta 1908 v navzočnosti avtorja, ki je igro posvetil dolgoletnemu predsedniku bralnega društva v Selcih Ignaciju Semenu, njegova hči Urška pa je imela glavno vlogo. Nato so jo uprizorili še večkrat, zadnjič leta 1997 ob spominu na 80-letnico Krekove smrti. Drugo – *Tri sestre* – ki jo ima kritika za najboljšo, so v domačem okolju igrali še večkrat, obe pa kdaj tudi drugod. Prvi dve igri sta nastali v letih 1908 in 1909 in ju je v *Zbirki ljudskih iger*, ki jo je začela pod njegovim vodstvom objavljati Slovenska krščanska socialna zveza v Ljubljani leta 1900,¹⁸ v samostojni knjižici leta 1910 izdalo Katoliško slovensko izobraževalno društvo Selca. Ob deseti obletnici Katoliške Marijine družbe v Dražgošah (1913) je zanjo napisal dramo v treh dejanjih *Sveta Lucija*. Na novo so jo na prostem odigrali leta 2007, najbrž v spomin na 90-letnico smrti njihovega slavnega rojaka. Z istim namenom je leta 2017 gledališče Za plotom iz Dražgoš odigralo Krekovega *Cigana čarovnika*, burko v dveh dejanjih.¹⁹

Poleg omenjenih so znane še *Ob vojski*, *Pravica se je izkazala*, *Občinski tepček* in še nekaj krajših burk in šaloiger.²⁰

»Muza ga sicer ni nikdar vodila, tudi v mladosti ne, a spremljala ga je vse življenje.«²¹ Rad je zlagal kratke priložnostne hudomušne pesmice, ki jih ni zapisoval, zato so se le redke ohranile. Ob obisku župnika Jožeta Abrama v Leskovici pod Blegošem je kot samouk zaigral na harmonij in zapel o božjem volku, kakor so nekdanj rekli pikapolonici:

14 Mahnič, Krekovo leposlovno delo, str. 35.

15 Puntar, Dr. Krekovo literarno delo, str. 11.

16 Krek, *Turški križ*, *Tri sestre*, *Sveta Lucija*, 2017.

17 Pfajfar, Predgovor k ponatisu treh dram dr. Janeza Evangelista Kreka, str. 13.

18 Pfajfar, Predgovor k ponatisu treh dram dr. Janeza Evangelista Kreka, str. 13–14.

19 Krek, *Cigan čarovnik*, burka v dveh dejanjih s petjem.

20 Pfajfar, Predgovor k ponatisu treh dram, str. 15.

21 Krek, *Izbrani spisi*, zv. 1, str. 34.

*Čuri muri, božji volek
božji volek moj,
zleti zleti in pokaži,
kje je domek tvoj.*

*Z roke dečkove
je božji volek odletel
pa na polja pisani
je cvetki obsedel.*

*Čuri muri, božji volek
božji volek moj,
zleti zleti in pokaži,
kje je domek moj.*

*Poletel je božji volek
k solncu pod nebó –
dolgo je za njim strmelo
dečkovo oko.²²*

Krek ni pel in pisal za salone in estetske strokovnjake, ampak za široke kroge in svoje prijatelje. Njegova mlada sopotnika Ivan Dolenc in Ivo Česnik sta s popotovanja po loških in cerkljanskih hribih ohranila spomin na prijateljevo priložnostno pesnjenje. »Po petju se je usedel k mizi, vzel kos papirja in s hitrostjo, kot bi pisal pismo, poročal odsotnemu gostitelju o obisku!«

*Mladih kozarčkov četvorica,
zraven moje hetmanstvo – eto zate pokorica!
A ti si ubežal v pregnanstvo
Imeli s seboj smo Gorenjca Dolenca,
ki ga ne zmeša grškega govora štrenc.
Zornó vipavsko pomladni Česnik
rad bi se skazal Ti, da je pesnik.
Izvrstno izvedel dokaz bi Ti Šiška,
da mu prija v ajmohtu piška.
Končno omenjam Franceta Ogrina,
ki ga že senci pod nosom kocin'ca.
Prišli smo v Tvoje leskovške čeri
Tebe pozdravit, Tebe pa ni.
Vzel Te je rajžnega duha piš.
prazen se zdel nam je Tvoj paradiž.²³*

*A osladili so ajdovi žganci
z ajmohtom kurjim naše srce.
Vino so pili mladi pijanci,
jaz pa žlempal sem razne vode.
Polu devetih zvečer je odbila
ko se je mlada Sič posadila
krog gostoljubne mizice tvoje.
Zjutraj, ko sedma ura odpoje,
narod se vzdigne, maršira naprej,
tebe pozdravlja zdaj in vselej
na vekomaj. Amen.*

»Tudi pri nadaljevanju poti v Sorico je stresal verze iz rokava ...«²⁴ Za šalo je predeleval besedila drugih avtorjev.²⁵ Pel in pisal je le mimogrede.²⁶ Več ni nameraval.²⁷

A se nikakor ni mogel docela posloviti od pesniške muze. Za šalo je z odraslimi vrstniki rad tekmoval v pesnjenju in dobro mu je delo, ko jih je prekosil.²⁸ Njegov stanovski tovariš Jože Abram - Trentar doživljajsko pripoveduje o pesmi, ki je nastala po izjemnem Krekovem vtisu, ko se je povzpел na Jelovico po neki zelo težavni smeri in se mu je odprl širok razgled po Gorenjski:

22 Dolenc, Po gorah in cestah, str. 309–310.

23 Navaja jih Ivo Česnik, Dolencov sopotnik; Spomini na dr. Kreka, str. 6.

24 Dolenc, Po gorah in cestah, str. 309–310.

25 Abram, Iz Trente čez Luknjo ... [na Triglav], str. 21–22.

26 Krek, *Izbrani spisi*, zv. 1, str. 37–38.

27 Leposlovje zahteva celega človeka, vse pisateljeve moči, toda Krek je videl torišče svojega dela drugod.

28 Abram, Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka, str. 165.

Pravil mi je že velikokrat o onem robu in da ga je tam vsakikrat čudovito prevzelo, da se kar ni mogel ločiti od njega. Ta dan se mu je pa prelilo navdušenje v pesem in vidno je bil sam s sabo zadovoljen. Komaj me ugleda, me napade z vso razposajenostjo. »Danes me pa že ne posekaš, čeprav se na glavo postaviš – pa še vse tiste pesmarje privleci z županovim Otonom vred – vse poženem čez Jelovico, da poskačejo drug za drugim dol v Kropo med kovače!«

In z vso toploto mi je jel na novo opisovati on znameniti rob ter deklamirati pesem, ki jo je zložil oni dan na njem. Kar na pamet, napisal je še ni bil. Tekla je ko gorski vrelec, srebrno zvonko, zdaj pa zdaj so ritem in rime padale ko mogočen slap – toliko se še spominjam, in pa še tega, da je bilo v pesmi vse personificirano, da je vse živelo in pravcato bruhalo divji zanos orjaške ljubezni do prekrasne domovine.²⁹

Andrej Kalan (1858, Pevno pri Stari Loki–1933, Ljubljana)

Andrej Kalan

je bil visoko izobražen in široko razgledan duhovnik, ki se je živo zanimal za slovensko literaturo, več let je bil tihi podpornik Ivana Cankarja. Tudi sam je objavljaj in bil v letih 1891–1900 urednik *Slovenca*.

V mladosti je prikazan bolj profilirano: »*ko je pričel [Anton] Mahnič z Rimskim katolikom načelen boj za delitev duhov*«, »*je dobil v trnovskem kaplanu Andreju Kalanu, uredniku bojevitnega tednika Domoljub, vnetega pristaša in poljudnega tolmača svojih učenih načel*«. ³⁰

Zaradi svojih političnih stališč ga je dunajska vlada ovrnila pri napredovanju, vendar je le postal stolni prošt in generalni vikar. Bil je srčno dober človek in zelo radodaren do dijakov.³¹ Konec februarja 1893 so se začeli v stolnem župnišču pri Kalanu shajati nekateri dijaki, da jih je Janez Evangelist Krek poučeval filozofijo, apologetiko, slovanske jezike: češčino, poljščino in ukrajinščino.³² Njegova osebnost jih je neustavljivo privlačila. Med drugimi sta v ta dijaški krožek zahajala tudi Alojzij Lojze Kocjan, ki je napisal *Životopisne črtice*,³³ in Oton Župančič, ki je za kratek čas pritegnil še Ivana Cankarja.

France Koblar (1889, Železniki–1975, Ljubljana),

slavist, kritik, literarni zgodovinar, teatrolog,³⁴ ki ga je imel priložnost videti v živo že v domačem kraju,³⁵ o tem pripoveduje zelo neposredno:

29 Abram, Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka, str. 166.

30 Boršnik, Opombe k tekstem, str. 336.

31 SBL, knj. 1, str. 422–424.

32 SBL, knj. 1, str. 562.

33 Hrani jih samostan v Škofji Loki.

34 Buttolo, *Slovenska književnost*, str. 197.

35 *Prvič sem ga videl o pustni štirideseturni pobožnosti. Bilo je na pustni torek pred sklepno pobožnostjo. Pridigati bi moral on. Ko je že zvonilo, je počasi, skoraj brezbrizno prišel v skornjih po cesti, zavil čez trg naravnost v cerkev in že je stal na prižnici. Govoril je o sv. Rešnjem*

Ko sem bil prva leta v Ljubljani, sem bil srečen, kadar sem ga videl. Ker so govorili o njegovi darežljivosti, so me sila, prigrvarjanje drugih in menda tudi domači pripravili, da sem stopil do njegovega stanovanja – a sem se že pred vrati vrnil, saj sem večkrat slišal, da navadno nima bora v žepu. Sram me je postalo in sam se mi je zasmilil.³⁶

Prvič sem Kreka spet videl od blizu in ga slišal govoriti, ko sem bil v drugi šoli. Sošolec in sostanovalec Stanovnik - Svedrc je bil že takrat ves v politiki in se je poznal tudi s Krekom. Pridobil nas je, da smo šli h Krekovemu predavanju v Slovensko krščanskosocialno zvezo nekje v Šelenburgovi ulici. Bilo je kakih 20 do 30 ljudi, preprostih, se mi zdi, da večinoma delavskih, in nekaj nas študentov. Prišel je nekako tako kakor svoj čas na prižnico: mimogrede, neutegoma, rastele od prvotne neuglajenosti in improvizacije v zanos ter končno omamil vse. Govoril je cel cikel o francoski revoluciji, njenih vzrokih in posledicah. Takrat je obravnaval Voltairea in Rousseauja, tako poljudno, nazorno in ostro, da so mi nekateri stavki še danes v spominu, zlasti pa njegova kretnja in obraz. Voltairea je slikal s posebno živimi barvami.³⁷

France Koblar

Po materini smrti je hodil na oddih na Prtovč, kamor so ga hodili obiskovat od blizu in daleč, pomembni in preprosti, seveda tudi dijaki:

V počitnicah po četrti šoli smo ga obiskali na Prtovču s kaplanom Smolejem in njegovo materjo. Sedel je pred mežnarjevo hišo in nas sprejel kot pravi gorjanec, gostil z žganci in mlekom, čeprav je kaplanova mati kot postrežljiva in gosposka Ljubljancanka prinesla s seboj vseh drugih dobrot; bil je neugnano vesel. Čudil sem se njegovi šaljivosti in dobrovoljnosti, surovemu zdravju in prirodnosti, ki bi bila neprijetna, če ne bi bila tako duhovita. Po več urah, ko se je z nami tako ukvarjal, nas je še spremil daleč po gozdu do Draboslovice. Šli smo ravno skozi lepo bukovje – s Smolejem sva menda markirala pot za Slovensko planinsko društvo – tu se Krek nenadoma ustavi. Na tleh je bil velikanski, svež kravjak: »Poglej, fantič,« mi pravi, »to je pa meško!« Prej je v pogovoru slišal, da se navdušujem za Meška. Takrat se je nič kaj veselo odrezal: »Premehak je, za mlade ljudi prenežen, pa ga imam le rad.« Zdaj je hotel svoje mnenje podkrepiti s hudo ljudsko primero: mehak kot kravji drek. Zdel se mi je neusmiljen, pozneje sem ga razumel.³⁸

V Železnike same ni rad zahajal, kadar pa je »šel skozi vas«, se je oglasil tu in tam, vse tako mimogrede, kakor je mimogrede stresal dovtype. Oster politični boj, ki se je v Železnikih razvel, vedno večji vpliv gosposkega liberalizma, zlasti pa obupni gospodarske položaj, ki se ni dal obrniti na bolje, so ga odvrnili od Železnikov – njegove gospodarske zamisli so se bolj in bolj opirale na kmečko okolico. Najbolj je gotovo zameril, da je propadlo njegovo konsumno društvo³⁹ in so ljudje zapravili prvo priliko, kjer bi bili lahko pokazali, da se hočejo osamosvojiti, in si sami pomagali, ko so jih bogatini zapustili.

telesu, na geslo »Tantum ergo sacramentum!« ljudje so bili vsi prevzeti, veljalo pa je splošno: »Krek take stvari stresa iz rokava, premisli mimogrede in pridiga mu je igrača.« Se mi zdi, da tudi po litanijah ni šel v župnišče (Koblar, Moj obračun, str. 199).

36 Koblar, *Moj obračun*, str. 200.

37 Koblar, *Moj obračun*, str. 200.

38 Koblar, *Moj obračun*, str. 200–201.

39 Takrat se je tudi v Železnikih ustanovilo delavsko konsumno društvo (Koblar, *Moj obračun*, str. 199).

Neprijazni okoličani so radi izkoriščali Krekov gorjanski dovtip, s katerim je pove-dal, kako so mu Železniki tuje, gospodarsko in politično nerešljivo zlo. Dejal je menda, da je sam hudič prišel nad dolino, se razkoračil od enega hriba do drugega,⁴⁰ se usral – in tako so nastali Železniki.⁴¹

Tale razlaga in enako trda za Žirovce⁴² ter končno primerjava Meška⁴³ s krav-jakom kaže, da se Krek ni bal na glas grobo izraziti svojih čustev, ne da bi sicer komu storil ali želel kaj žalega.

Po osmi šoli – precej pozno poleti ali že konec septembra – sva z župnikom Marčičem šla na Ratitovec in na Prtovču še našla Kreka. [...] Pozneje sem zvedel, da je med potjo vprašal župnika: »Ali tegale fanta kaj siliš v lemenat? Pusti ga, tudi zunaj potrebujemo ljudi!« res je bil župnik po poti proti vrhu Ratitovca začel govoriti o lepoti duhovniškega stanu, češ tudi brez nas se bo človeštvo ohranilo in ne bo izumrlo – pozneje pa me ni več nagovarjal. Čez dva meseca sem nekega večera šel na Dunaju po Florjanarici. Pred seboj zagledam Kreka. Oba sva bila drug drugega vesela – on pa seže v žep in mi stisne petak.⁴⁴ Živel je z mladimi ljudmi sredi največjih skrbi in nismo vedeli, kaj vse ga tare. Zato smo bili vedno bolj njegovi – in je vstajal v nas naraven odpor proti Šušteršičevi politiki. Čutili smo, da je premalo narodna, preveč samosvoja. [...] Čeprav se v politiki ni ogibal boja in je zlasti politični liberalizem z vsemi njegovimi primesmi sovražil, je pri tem ohranil čiste roke in čisto srce. Nepoštenega sredstva se ni dotaknil. Reševati je hotel človeka, njegovo srečo je videl v boljšem gospodarskem življenju in v osvobojenju od vsake sile, duhovne in telesne. [...] Bolj in bolj smo čutili, da v politiki vstajata dva tabo-ra in odločitev je bila za večino lahka. Politični špekulantje pa so začeli igrati isto smešno in grdo igro, ki se pojavlja v naših dneh: postavljali so se na stan moči, oblasti in reda, tradicije in reakcije. Pa je le eno bistveno: končni cilj mora biti pravi, po svobodi in pra-vici in resnici stremeči ga bo vedno čutil – na poti do njega pa bo ostal čist in pošten, zato je Krek našel ob sebi za ta cilj tudi tiste, ki ga doslej in tudi poslej niso v vsem mogli razumeti, pa jih je premagala njegova velika ljubezen za usodo njegovega naroda. Ob tej ljubezni je omahnil sredi vojske 1917.⁴⁵

Luka Jeran (1818, Javorje–1896, Ljubljana),

duhovnik, pesnik, filozof, kritik, urednik *Zgodnje Danice*.⁴⁶ Mirko Mahnič upra-vičeno zagotavlja, da Krek za estetsko funkcijo literature ni bil gluha, zato se kakor čudi, da je Jeranu ob smrti v *Slovincu* posvetil »žalnico«; češ to je treba omeniti posebno zato, ker je bilo Jeranovo »ime mnogim literarno izobraženim ljudem

40 Tale razlagalna povedka se opira na kar pogosto bajčno povedko o ajdovski deklici, ki je stala z eno nogo na enem in z drugo na drugem hribu in kaj prala v reki, ki ju je delila. Avtopsija.

41 Koblar, *Moj obračun*, str. 201. Po drugi strani je izjavil, da s svojim delom ne more Selški doli-ni nikdar povrniti tega, kolikor mu je dala (*SBL*, knj. 1, str. 560).

42 *Žirovci s'rovci* – tako je Krek menda vrnil Žirovcem, ki ga ob nekem obisku niso kaj prida lepo sprejeli. Avtopsija. Mislim, da to piše v *Župnijski kroniki*, vendar tega trenutno ne morem preveriti.

43 Morda pa priimek *Meško* – saj -h- in -š- v oblikoslovju alternirata – in zares izhaja iz pridevni-ka mehak in kaže na prvotno lastnost njihovih nosilcev.

44 Koblar, *Moj obračun*, str. 201–202.

45 Koblar, *Moj obračun*, str. 203.

46 Buttolo, *Slovenska književnost*, str. 164.

*pojem ustvarjalne nemoči in estetske gluhosti katolicizma».*⁴⁷ Po zaslugi Vlada Zupančiča⁴⁸ in Bogdana Dolenca⁴⁹ se enostranska ocena njegovega dela polagoma razbija.

Ob Jeranovi smrti je *Slovenec* 27. aprila 1896⁵⁰ na prvi strani objavil nepodpisani nekrolog, v katerem piše, da se je »preselil v večnost gotovo najzaslužnejši izmej sedaj živečih slovenskih domoljubov« in nadaljuje:

Veleučen in duhovit, neumorno delaven in značajan, do skrajnosti nesebičen in požrtvovalen za blagor svojega naroda, pri vsem tem pa izredno priprost, skromen in ponižen za svojo osebo. [...] steber slovenskega in slovanskega rodoljubja, oko in podporna palica revežem, ki so se v neštetih množicah zatekali k njemu. Tudi najnevrednejšega, od drugih zavrženega ni zavržlo in obsodilo njegovo plemenito srce, in pahnila od sebe njegova radodarna, vsikdar odprta roka. Rigorozen v svojih načelih bil je čudovito mil glede sodbe o posameznikih. Tudi pri najhujših načelnih nasprotnikih našel je kako lepo osebno lastnost ter sodbo prepuščajoč Bogu prosil zanje razsvetljenja.

Duh njegov je bil izredno obsegljiv. Temeljito je bil izobražen v bogoslovnih vednostih; poleg slovenskih in modernih klasičnih jezikov poznal je madjarski jezik; največje veselje mu je bilo, ako je prišel v Ljubljano kak misijonar z vzhoda, da je kramljal ž njim v arabskem jeziku in še v zadnjih letih se je prav resno bavil z novogrščino, z besedo; za jezikoslovje je imel neizmerno nadarjenost, drobni slovniški zapiski njegovi o primerjajočem jezikoslovju kažejo njegovo izredno duševno razboritost v tem oziru. Morda je ravno v teh vrsticah ključ za razlago Krekove naklonjenosti Luku Jeranu. Oba sta bila srčno dobra in denarja nista znala obdržati zase.⁵¹ Prav tako sta bila oba dobro podkovana v bogoslovju in tudi velika garača za vrednote, v katere sta verjela jim pripadala; hkrati pa sta tudi zelo cenila znanje tujih jezikov.

Glede na to, da je danes Luka Jeran popolnoma pozabljen in malokdo od bralcev *Loških razgledov* pozna njegove zasluge, naj bo ob njegovi 200-letnici rojstva navedena cela Krekova pesem njemu v spomin:

*Bela žena se je k nam zglasila,
Bela žena, trda neizprosna,
Neobčutna, mrzla, smrtonosna,
Z ostro koso nam je zagrozila.*

*Hrast najlepši, čast nam in veselje,
Z drzno roko htela je podreti;
S krutim jeklom mu življenje vzeti,
Kot velelo višnje je povelje.*

Luka Jeran

47 Mahnič, Krekovo leposlovno delo, str. 33–44

48 Zupančič, *Božja ljubezen kot središčna teološka misel pri Luku Jeranu*.

49 Dolenc, Ob stoletnici rojstva Luka Jerana, str. 199–204.

50 Jeran, *Slovenec* XXIV, 27. 4. 1896, št. 96, str. 1.

51 Čisto mogoče pa je bil mladi Krek tudi kdaj deležen Jeranove odprte dlani.

*Solza lice nam je zalivala.
Belo ženo milo smo prosili,
Vzdihujoč ji kruti pot branili.
Toda preprositi ni se dala.*

*Ostra kosa zvonko je zapela,
Vdaril je udarec smrtonosni,
Padel je na zemljo hrast ponosni.
Našo dušo pa je bol prevzela.*

*Z nam je zaplakala dobrava;
Njene drobne hčerke ljubke tice,
Krožijo zdaj pesmi žalostnice;
Tožno stoče cela očenjava.*

* * *

*V našem vrtu klila je cvetlica,
Nima je krasnejše zemlja cela,
Čistejši kot limbar je cvetela,
Bujnejše dehtela kot vrtnica.*

*Bolnim srcem zdravje je delila.
Zdravim in veselim pa boдрilo.
Ko si v gledal cvetko rajsko-milo,
Duša slasti se ti je topila.*

*Svete je ljubezni vonj vonjala,
Z bliza, z dalje bétežne vabila.
Vse zdravila, vse je tolažila,
Druge vse, le sebe ni poznala.*

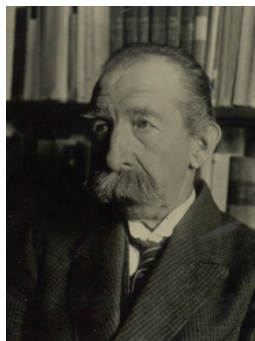
*Danes pa priplul je angelj z raja,
V našem vrtu k cvetki se je sklonil.
Jo poljubil, k sebi jo prislonil,
Ž njo odplul je do nevidma kraja.*

*Nemo zrem za angeljem v daljavo,
Tiha žalost mi je v srce sela,
Domotožja bol me je prevzela,
Splaval rad za cvetko bi v višavo.
V našem vrtu tožna je praznina,
Kvišku deca zre osirotela,
Plače z njo l j u b e z e n o v d o v e l a ,
Plače zapuščena ž njo mladina.
Cveti cvetka tam v nebeškem vrti.
Saj za zemljo si bila prelepa.
Gori z Bogom te ljubezen sklepa.
Ki ne mine, ne okuša smrti.*

*Sveti si ljubezni tu živela,
V sveti si ljubezni razkrojila,
Kar v nebesa si se presadila.
Boš za nas še bujnejše dehtela! –*

Franc Kos (1853, Selca–1919, Ljubljana)

spada v tisti rod slovenskih zgodovinarjev, ki so bili prvi strokovno usposobljeni za poučevanje na visokih šolah.⁵² Najdba gradiva iz nekdanjega arhiva freisinških škofov v Škofji Loki ga je usmerila k podrobnejšim raziskavam nekdanjega loškega gospostva. Njegovo najpomembnejše delo je *Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja* (Ljubljana, 1894). Poleg tega je sistematično zbiral gradivo za starejšo zgodovino Slovencev in hkrati kritično obravnaval obdelana poglavja iz srednjeveške zgodovine.⁵³ Žal Slovenska matica ni bila pripravljena izdajati njegovih znanstvenih del. Janez Evangelist Krek, ki je stalno in naklonjeno spremljal njegovo znanstveno delo, je dosegel, da je Leonova družba v Ljubljani

Franc Kos

po posredovanju in pogajanjih od jeseni 1900 do 23. dec. 1901 prevzela izdajo Kosovega življenjskega dela *Gradivo za zgodovino Slovencev*. Imel je gradiva za okrog 10 zvezkov po 600–700 tiskanih strani, ki jih je nameraval izdajati v presledkih od 2 do 3 let. Dočakal je izid štirih knjig, peta je izšla posthumno v redakciji njegovega sina Milka Kosa.⁵⁴

Janez Ev. Krek je od pisateljev pričakoval pisanje za ljudstvo. Jože Abram - Trentar se ni čutil sposobnega, da bi mu ustregel, zato je Kreku svetoval, naj se z zamislijo o literarizaciji Kosovega *Gradiva za zgodovino Slovencev* obrne na Frana S. Finžgarja.⁵⁵ Ta poroča, kako mu je Krek priporočil, naj prebere omenjeno *Gradivo*, ki ga je zbral in objavil zgodovinar dr. Franc Kos, njegov rojak in sosed v Selcih. Njegova prva knjiga, ki zajema obdobje od leta 500 do 800, je izšla konec leta 1903. Slovenski pisatelji naj bi po Krekovi zamisli obdelali tisti čas, ko so naši predniki do tujcev še kazali neuklonljivo samozavest: »*Povej našim ljudem, da naši očetje niso bili taki hlapci, kot smo sedaj mi!*«⁵⁶ Čas je klical po velikem literarnem junaku. Stiki s Krekom so Finžgarja navdihnili za zgodovinski roman, z idejo o neizčrpni moči naše zemlje in odpornosti našega človeka proti tujcem ter hkrati idejo slovenske prihodnosti v povezanosti s slovanskim jugom.⁵⁷ Na njegovo pobudo se je lotil zgodovinskega romana, da bi sodobnikom pokazal

52 SBL, knj. 1, str. 525.

53 SBL, knj. 1, str. 526.

54 SBL, knj. 1, str. 526–527.

55 Abram, Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka, str. 166.

56 Finžgar, *Leta mojega popotovanja*, *Zbrano delo* 12, str. 226, 306.

57 Mahnič, *Obdobje moderne*, str. 252.

junaštvo prednikov in sodobnike spodbudil k odporu proti narodnemu zatiranju. Karantanska država in kmečki upori niso bili ustrezni, ker so se tragično končali. Pisatelj je zato junaško epopejo postavil v čas, ko so Slovani osvajali Balkanski polotok.⁵⁸ Po več letih študija in snovanja je »*povest davnih dedov*« *Pod svobodnim soncem* izhajala v *Domu in svetu*, v letih 1906 in 1907, in mu prinesla velik sloves;⁵⁹ v knjižni obliki je prvič izšla leta 1912.

Aleš Ušeničnik (1868, Poljane–1952, Ljubljana)⁶⁰

Aleš Ušeničnik

je na Teološki fakulteti v Ljubljani za Janezom Evangelistom Krekom, ko je ta leta 1897 postal državni poslanec, prevzel predavanja iz osnovnega bogoslovja. Krekov govor v dunajskem državnem parlamentu 4. dec. 1907 je doživel veliko pozornost v celotni tedanji avstro-ogrski monarhiji. V razpravi o svobodi znanosti se je dotaknil tudi vprašanja ločitve Cerkve od države.⁶¹ Od tod v *Času* (1908) med Janezom Evangelistom Krekom kot politikom – saj je bil takrat državni poslanec – in Alešem Ušeničnikom, kot filozofom na višku njegove pronicljivosti, tehtno, mestoma polemično, a, posebno z Ušeničnikove strani, zelo kultivirano merjenje stališč. Krek je na podlagi izkušenj o položaju Srbov v nekdanji Avstriji svojo vizijo izpeljal z njemu lastno velikopoteznostjo,⁶² ki se jo je zdelo Ušeničniku⁶³

nujno korigirati z njegovimi filozofskimi izhodišči, sociološkimi dejstvi in papeževimi stališči.

Resnobni filozof je presodil, da Krek ni bil za čisto znanost, misli so mu preveč uhajale »*na polje živega življenja*«. ⁶⁴ Ušeničnik je kot najuglednejši in vodilni katoliški filozof in teoretik imel velike zasluge za slovensko filozofsko terminologijo. Krek mu je kljub navidezni vihravosti priznal: »*Ko bi Ušeničnik ne storil za modroslovje nič drugega, kakor da je ustvaril za Slovence filozofski jezik, ki je odličen, jasen, vzor vsakemu, ki se ukvarja z modroslovjem, bi bila njegova zasluga neprecenljiva.*«⁶⁵

Njuna sorodnost in hkrati različnost se najlepše vidi iz naslovov dveh knjig, s katerima sta oba orala ledino: Janezu Evangelistu Kreku je leta 1901 izšel

58 Zdravec, *Zgodovina slovenskega slovstva* V, str. 332.

59 Mahnič, *Zgodovina slovenskega slovstva* V, str. 235.

60 Prim. razdelek v LR, 56: Aleš Ušeničnik in njegov čas, str. 169–196.

61 SBL, knj. 1, str. 564.

62 Krek 1908: 153–157; 277–279.

63 1908: 180–192; 355–367.

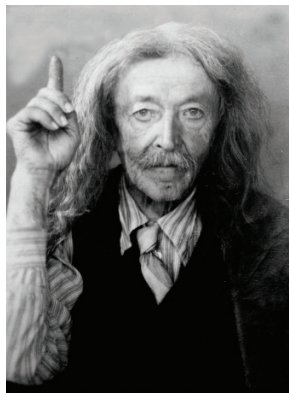
64 Mahnič, *Krekovo leposlovno delo*, str. 34.

65 Debeljak, Aleš Ušeničnik, duhovnik in filozof, profesor in rektor ljubljanske univerze, akademik 1868–1952, str. 227.

Socializem, ki se z željo po spremembah, nanaša na žive družbene razmere, medtem ko je Aleš Ušeničnik leta 1910 napisal *Sociologijo*, ki iste družbene pojave neprizadeto motri, kategorizira in sistemizira.

Franc Vidmar - Pustotnik (1867, Zg. Luša–1952, Krivo Brdo),

narečni pesnik, ki menda ni znal ne pisati ne brati, je pa spretno zlagal verze in z njimi zabaval, tudi za denar, je vsaj v dveh pesmih ovekovečil Janeza Evangelista Kreka in tudi prebivalce v porečju selške in poljanske Sore. Tako kot vse njegove pesmi so tudi *Kreku v spomin*⁶⁶ zapisali drugi. Pesem iz enajstih štirivrstičnih kitic in zadnje iz šestih vrstic je verzificiran apologetski življenjepis »Štokarjovga gospoda«; bil je poslanec, pozdravljala ga je Ljubljana in tudi drugod, bil je »dohtar svetega pisma«, zaslužen za nastanek (prve) Jugoslavije in je bilo škoda, da je tako zgodaj umrl. Seveda so Sevčani ponosni nanj. Pustotnik je bil po starosti Krekov sodobnik⁶⁷ in glede na to, da poje, kako »lubezniv« je bil Krek, in »kok je lepo pridgov/pa ludi učiv« ter kako se je rad smejal, »ke sm mu od ševlskega vovka zapev«, kaže, da ga je marsikdaj poslušal in sta se tudi osebno srečala. Druga pesem *Sevška železnica* se nanaša na očitno neuresničen Krekov načrt, da bi Selška dolina dobila železnico.⁶⁸

Franc Vidmar - Pustotnik

Ivan Dolenec (1884, Sopotnica–1971, Sopotnica),

profesor slovenščine in klasičnih jezikov je postal najtemeljitejši Krekov življenjepisec.⁶⁹ Sam se čudi, kako je prišlo do tega: »S tem, da me je Krek za nekaj let odtegnil šoli, je dosegel nekaj, česa niti najmanj ni nameraval: nehote si je preskrbel življenjepisca – res škoda, da ne takega, kakršnega si je zaslužil.⁷⁰

Dne 10. oktobra 1917 je bil deževen dan. Žena je peljala v Loko voz moštnic in mi je prinesla Slovenca z novico, da je 8. oktobra umrl Krek. Takrat mi je kar sam od sebe zazvenel po ušesih Homerjev verz, s katerim pesnik opisuje, kako je bilo Ahilu pri srcu, ko je izvedel za Patroklovo smrt: 'Zagrnil ga je črn oblak žalosti.' Nikdar nisem temu verzu pripisoval posebnega pomena, sedaj sem ga pa – doživel. Šel sem v samotno sobo, da sem se

Ivan Dolenec

66 Vidmar, *Kreku v spomin*, str. 76–77.

67 Le da je živel polovico dlje.

68 Vidmar, *Sevška železnica*, str. 87–89.

69 Krek, *Izbrani spisi* I, str. 180.

70 Dolenec, *Moja rast*, str. 45.

*nemoteno poslovil od njega, ki je bil tisočem svetilnik za lepšo bodočnost slovenstva, slovanstva, vsega človeštva in Cerkve, ki je bil neštetim nenadomestljiv prijatelj.*⁷¹

Dolenec je kmalu po Krekovi smrti začel izdajati njegove *Izbrane spise*, prvi zvezek je izšel leta 1923, drugi, v dveh snopičih, leta 1928 in 1929. Kot tretji zvezek je izšel ponatis Krekovega *Socializma*, četrti zvezek je pripravljal že tako rekoč v izgnanstvu.⁷² Velika škoda je, da Dolencu ni bilo dano izpolniti načrta, saj še danes ni na voljo večine Krekovih najtehtnejših del.⁷³

V času najhujših preizkušenj, v zaporu in dolgo potem, ko je postal brezpraven državljan, mu je ostajal svetel zgled:

O Kreku sem pisal že za njegovega življenja. Ko so se l. 1913 začeli težki časi za Kreka in je pozneje prišlo do očitnega nasprotja med njim in dr. Šušteršičem, sem bil seveda na Krekovi strani in sem sklenil, da bom v vsakem člančiču, ki ga bom napisal, vedno vsaj mimogrede omenil Kreka. Leta 1915 je bila Krekova petdesetletnica. Ne vem, kdo nas je tako napačno poučil: takrat smo vsi mislili, da se je Krek rodil na božični dan 1865 (v resnici se je pa rodil 27. novembra istega leta). Sicer pa nismo nikdar praznovali njegovega rojstnega dne, ampak vedno samo god na dan sv. Janez Evangelista dne 27. decembra. Pa smo se nekoč pogovarjali trije Krekovi prijatelji o bližajoči se petdesetletnici: ravnatelj trgovske šole Bogumil Remec, profesor Franc Verbic in jaz. Sklenili smo, da je treba za 27. decembra napisati obširno prilogo za Slovenca. Napravili smo načrt in poiskali sotrudnikov. Večina prispevkov je bila že napisana, ko smo izvedeli, da ne bo Slovenec Krekove petdesetletnice omenil niti z besedico. Ne smem se tu spuščati v podrobnosti, kako je prišlo do tega. To spada v Krekov življenjepis, in če mi bo dodeljena sreča, da bom nadaljeval izdajo Krekovih spisov, bo stvar tam prišla na vrsto.

Ko je Krek godoval l. 1915, sem bil v njegovi družbi. Ponoči med 26. in 27. decembrom sva šla iz Selc v njegove ljube Dražgoše, kjer je župnikoval njegov mladostni prijatelj Tone Pjafjar. Krek je na poti zaostajal in ni mogel govoriti. Bolezen na srcu se je grozeče uveljavljala. O nameravani slovesnostni prilogi smo tako molčali, da je zanj Krek izvedel šele na dan, ko bi bila morala iziti. Povedal sem mu, da nameravamo gradivo še razširiti in ga izdati v knjigi. Krek me je pregovarjal, naj z ozirom na napete razmere v stranki tega ne storimo. Toda vsi, ki smo knjigo pripravljali, smo bili drugačnega mnenja. Uredništvo prispevkov je povzel dr. Fran Jež. Knjiga (Ob petdesetletnici dr. Janeza Evangelista Kreka) je pa izšla šele kakega pičlega pol leta pred Krekovo smrtjo, ker enega od sotrudnikov, ki je obljubil važen prispevek, ni bilo mogoče pripraviti do pravočasne izpolnitve obljube.

Nekaj dni po Krekovem pogrebu me je povabil dr. Izidor Cankar kot urednik Doma in sveta, naj kaj napišem o Kreku za prihodnjo številko lista. Tako je prišlo, da sem v začetku novembra 1917 napisal nekaj spominov na Kreka pod naslovom »Po gorah in cestah«.

S tem pa seveda moji spomini na Kreka niso bili izčrpani. Obratno: veselje sem dobil, da bi jih nadaljeval. V januarju 1918 sem napisal daljšo razpravo o Kreku, (naslova se ne spominjam več), ki je izšla v almanahu Luči za 1918 (glasilo hrvaškega in slovenskega katoliškega dijaštva). [...]

Ko sedaj v jetnišnici listam po veselih in manj veselih straneh v knjigi svojega življenja,

71 Prav tam.

72 Dolenec, *Moja rast*, str. 59–60.

73 To opazi tisti, ki se loti branja, raztresenega po najrazličnejših časopisih.

*sem zadovoljen ob misli, da sem ob času, ko je bil spomin na Kreka med nami še živ, pridobil tega in onega, da se je oddolžil Krekovemu prijateljstvu in da sem rešil pozabe vsaj nekatere podrobnosti o Kreku, ki bi se bile sicer izgubile. Pisati o Kreku sem imel za svojo glavno dolžnost do slovenske kulture in zgodovine. Nisem imel pri tem znatnega uspeha, s težavo sem našel založnika za izbrane spise, pa vendar nič ne dvomimo tem, da bo prišel čas, ko bo slovenski narod cenil Kreka po zasluženju.*⁷⁴

Sklep

Pri obravnavi Janeza Evangelista Kreka⁷⁵ sem postala pozorna na dejstvo, da se je v javnosti veliko srečeval z rojaki iz nekdanjega loškega gospostva,⁷⁶ po smrti je eden od njih največ naredil za to, da poznamo njega in njegovo delo. Je to zgolj naključje ali je na to vplivala duhovna nota, ki se je razvila v stoletjih obstoja te upravne enote? So v članku omenjene osebe dale pomen temu, da prihajajo iz porečja obeh Sor, so se tudi osebno, človeško kaj srečevale?

Koblar in Dolenec to potrujeta, medtem ko za druge iz predstavljenih virov tega ni mogoče razbrati, še manj dokazati.

Kaj je mišljeno s sintagmo »z njemu enakimi«: Luka Jeran, Andrej Kalan, Aleš Ušeničnik so bili **duhovniki**. Janeze Evangelist Krek tudi. Ivan Tavčar in Rado Jan sta bila **politika**. Krek tudi. Franc Kos je bil **zgodovinar**. Krek bi to tudi lahko postal, saj se iz njegovih člankov vidi, kako suvereno je operiral tudi s tovrstnim znanjem. Lahko bi postal **slavist** in klasični filolog, kakor sta bila Ivan Dolenec in France Koblar, saj so to najprej pričakovali od njega. **Znal je številne jezike, kar** ga je najbrž družilo z vsemi naštetimi. Znana je bila Jeranova in Kalanova **radodarnost**, a še večja je bila Krekova. Saj je umrl brez premoženja in prebite pare v žepu, z edino suknjo na sebi. **Pesniškega daru** žal ni razvijal, je pa rad mimogrede zložil, zbrani družbi v veselje, pogrošne pesmice in bil v tem podoben lokalnemu pesniku Francu Vidmarju - Pustotniku.

Ivan Dolenec s poljanske strani je po Krekovi smrti največ naredil za rojaka iz nekdanjega loškega gospostva. Registriranih je 80 (79?) njegovih člankov,

74 *Kar bom sedajle povedal, napišem samo zaradi zavesti, da zahteva resnicoljubnost, da tega ne zamolčim, čeprav mojemu ugledu v očeh bralcev to ne bo vedno koristilo. A človeku, ki je obsojen na dve leti zapora, hvala Bogu, res ni več treba biti v skrbeh zaradi »ugleda« pri ljudeh. Ko je bil Krek umrl, sem mu bil dolžan dvajset kron. Posodil mi jih je bil nekoč kot visokošolcu, ko nisem imel denarja, da bi se odpeljal na počitnice. Nikdar nisem imel poguma, da bi mu bil skušal ta denar vrniti ali svoj dolg tudi le omeniti. Pač pa sem ob njegovi smrti prosil župnika Petriča, da je daroval za Kreka deset maš. Sklenil sem tudi, da bom šel na Dunaj v novembru in prvi polovici decembra vsako nedeljo k svetemu obhajilu iz hvaležnosti do Kreka. V slučaju ne verjamem, ampak gledam v tej molitvi izvor sreče, da sem v življenju lahko toliko časa porabil za krekologijo (Dolenec, Moja rast, str. 46–47).*

75 Prim. Janez Evangelist Krek v slovenski literaturi in literarni vedi, Znanstveni posvet: Janez Evangelist Krek (1865–1917) – Sto let pozneje (191–2017), Slovenska akademija znanosti in umetnosti, dvorana SAZU, 19. 10. 2017.

76 Blaznik, Škofja Loka in loško gospostvo (1973–1973).

s katerimi je gojil spomin nanj.⁷⁷ Ob obhajanju spomina na stoletnico Krekove smrti (†1917) je bilo mogoče slediti številnim bolj ali manj apologetskim ocenam Krekovega družbenopolitičnega dela. Še zmeraj pa manjka vsestranska temeljita analiza, ki jo težko čakam(o) od dr. Walterja Lukana. Zato si dovolim zapisati, da sem najbolj jasno predstavo o pomenu Krekovega javnega delovanja dobila v članku Rada Jana,⁷⁸ prav tako iz Poljanske doline.

Vsekakor velja, da je Janez Evangelist Krek povezoval intelektualce loškega gospostva.

VIRI IN LITERATURA:

Abram Jože/Trentar/: Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka. V: *Mentor* : dijaški list 14, št. 7–8, Ljubljana : dr. Anton Kodre, 1927, str. 151–168.

Abram, Jože/Trentar/: Iz Trente čez Luknjo. V: *Planinski vestnik*, Glasilo »Slovenskega planinskega društva, št. 2, Ljubljana : Slovensko planinsko društvo, 1904, str. 21–22.

Aleš Ušeničnik in njegov čas. V: *Loški razgledi* 56, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2009, str. 169–196.

Andrejka, Rudolf: *Selški predniki dr. Janeza Ev. Kreka : rodoslovna in krajevno zgodovinska razprava*. Ljubljana : Leonova družba, 1932, 84 str.

Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1973)*. Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1973, 560 str.

Boršnik, Marja: Opombe k tekstom. V: Tavčar, Ivan: *Zbrano delo* 4, Ljubljana : Državna založba Slovenije, str. 311–359.

Brumen, Vinko: *Srce v sredini : življenje, delo in osebnost Janeza Evangelista Kreka*. Buenos Aires : Baraga, 1968, 460 str.

Buttolo, Franca; Svetina, Peter: *Slovenska književnost*. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1996, str. 197, 572 str.

Ivo Česnik, Spomini na dr. Kreka. V: *Slovenec* : političen list za slovenski narod LIII, št. 272 (29. 11. 1925), Ljubljana : Ljudska tiskarna, 1925, str. 6.

De spiritu et charaktere s. Pauli apostoli. [O značaju in duhu sv. apostola Pavla], Dissertatio inauguralis Auctore Joanne Ev. Krek, presbytero di sec. Labacensis. (Präs. 5. 5. 1892). V: Bibliothek der. Kath. Theol. Fak. Der Univ. Wien, sign. 509.

Dolenc, Bogdan: Ob stoletnici rojstva Luka Jerana. V: *Loški razgledi* 43, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1996, str. 199–2014.

Dolenec, Ivan: † Dr. Janez Evangelist Krek. V: *Koledar Družbe svetega Mohorja v Celovcu za navadno leto 1919*, Celovec : Družba sv. Mohorja, 1919.

Dolenec, Ivan: Dva zanimiva dijaška lista. V: *Mentor* 17. št. 4; 5, Ljubljana : Prosvedna zveza, 1929/30, str. 93–98; 114–119., 1919, str. 81–107.

Dolenec, Ivan: *Moja rast*. Buenos Aires : Slovenska kulturna akcija, 1973, 244 str.

⁷⁷ Lukan, *Krek – Bibliographie*.

⁷⁸ Jan, O življenju in delu Janeza Evangelista Kreka, str.183–187. Seveda je treba odšteti poudarjanje nujnosti razrednega boja in revolucije, ki je bilo za marksistično orientiranega in v vrhovih Komunistične partije Slovenije delujočega intelektualca pričakovano ali ne samoumevno.

- Dolenec, Ivan: Po gorah in cestah. V: *Dom in svet* 30, št. 11–12, Ljubljana : Katoliško tiskovno društvo, 1917, str. 309–314.
- Dolenec, Ivan: Zbirka Krekovih izrekov v parlamentu. V: *Slovenec : političen list za slovenski narod* XLIX, Ljubljana : Ljudska tiskarna, 1918.
- Dolenec, Ivan: Troje drobtinic iz Krekovega udejstvovanja v leposlovju. V: *Slovenec : političen list za slovenski narod* XLIX, št. 229 (8. 10. 1921), Ljubljana : Ljudska tiskarna, 1921, str. 1–2.
- Finžgar, Fran Saleški: *Zbrano delo, Knj. 12 : Leta mojega popotovanja*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1992, str. 226, 306, 581 str.
- Jan, Rado: O življenju in delu Janeza Evangelista Kreka. V: *Loški razgledi* 26, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1979, str. 183–187.
- Koblar, France: *Moj obračun*. Ljubljana : Slovenska matica, 1976, 236 str.
- Krek, Janez Evangelist: *Cigan čarovnik*, burka v dveh dejanjih s petjem. Gledališki list. Dražgoše : Kulturno turistično društvo Dražgoše, 2017, 4 str.
- Krek, Janez Evangelist: *Izbrani spisi. Zv. 1, Mlada leta : (1865–1892)*/uredil Ivan Dolenec. Ljubljana : Društvo Dr. Janez Ev. Krek, 1923, 188 str.
- Krek, Janez Evangelist: *Izbrani spisi. Zv. 2. [Prevalje]* : Družba sv. Mohorja, 1927.
- Krek, Janez Evangelist: K poglavju »Narodna avtonomija«. V: *Čas* II, št. 4–5, Ljubljana : Leonova družba, 1908, str. 153–161.
- Krek, Janez Evangelist: Ločitev Cerkve in države. V: *Čas* II, št. 4–5, Ljubljana : Leonova družba, 1908, str. 277–279.
- Krek, Janez Evangelist: *Turški križ ; Tri sestre ; Sveta Lucija*. Železniki : Lesna zadruga za Selško dolino, 2017, 188 str.
- Lukan, Walter: *Zur Biographie von Janez Evangelist Krek (1865-1917)* : Dissertation. Wien : [W. Lukan], 1984.
- Mahnich, Joža: *Zgodovina slovenskega slovstva V : Obdobje moderne*. Ljubljana : Slovenska matica, 1964, 419 str.
- Mahnich, Mirko: Krekovo leposlovno delo. V: *Bogoslovni vestnik* 48, št. 1, Ljubljana : Teološka fakulteta, 1988, str. 33–44.
- Monsignor Luka Jeran. V: *Slovenec : političen list za slovenski narod* XXIV, št. 96 (27. 4. 1896), str. 1.
- Pfajfar, Franc: Predgovor k ponatisu treh dram dr. Janeza Evangelista Kreka. V: Krek, Janez Evangelist: *Turški križ, Tri sestre, Sveta Lucija*, Selca : Lesna zadruga za Selško dolino, 2017, str. 13–14.
- Puntar, Josip: Dr. Krekovo literarno delo. V: *Ob 50 letnici dr. Janez Ev. Kreka*, Ljubljana : pisatelji doneskov, 1917, str. 11, 94 str.
- Rozman, Jože: Ta fant bo nekaj posebnega. V: *Kmečki glas*, št. 40 (7. 10. 1987), Ljubljana : Kmečki glas, 1987.
- Slovenec : političen list za slovenski narod* XXII, št. 261, 263, 264, 267, 275, 276, 279, 280, 289, 295, 298, Ljubljana : Ljudska tiskarna, 1891.
- Slovenec : političen list za slovenski narod* XXIII, št. 6, 12, Ljubljana : Ljudska tiskarna, 1891.
- Slovenski biografski leksikon*. Knj.1.: Abraham – Lužar/uredila Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora. V Ljubljani : Zadruga gospodarska banka, 1925, 688 str.

- Tavčar, Ivan: *Zbrano delo*. Knj. 4. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1954, str. 333–345, str. 349; 359 str.
- Ušeničnik, Aleš: Ločitev Cerkve in države. V: *Čas* II, št. 4–5, Ljubljana : Leonova družba, 1908, str. 180–192.
- Ušeničnik, Aleš: Še: ločitev Cerkve in države. V *Čas* II, št. 7–8, Ljubljana : Leonova družba, 1908, str. 355–367.
- Vidmar, Franc - Pustotnik: Kreku v spomin. V: *Za dva snopa besed*, Zgornja Luša : Kulturno-zgodovinsko društvo Pustote, 2016, str. 76–77.
- Zadravec, Franc: *Zgodovina slovenskega slovstva V : Nova romantika in mejni obliki realizma*. Maribor : Obzorja, 1970, str. 332, 407 str.
- Zupančič, Vlado: *Božja ljubezen kot središčna teološka misel pri Luku Jeranu*. Dramlje : Župnijski urad, 1993, 227 str.

Summary

Janez Evangelist Krek and his peers in the Škofja Loka Estates

In studying Janez Evangelist Krek, I became aware that he met a great deal with his compatriots from the former Škofja Loka Estates. Was it merely coincidence or did the spiritual note that developed over the centuries of existence of the aforementioned administrative unit influence this (Blaznik, Pavle: Škofja Loka in loško gospostvo (973–1973))?

Janez Evangelist Krek was a theologian by education, intended for the priesthood. The same was true of Luka Jeran, Andrej Kalan and Aleš Ušeničnik. The writer Ivan Tavčar was a liberal politician for many years, who was opposed to Krek in principle. Franc Kos was a historian, which Krek could also have become, since his articles show that he also thoroughly mastered this knowledge.

They did not expect anything more from the young Krek than to become a Slavacist, such as Ivan Dolenec and France Koblar were. The generosity of Jeran and Kalan were well-known, and Krek's was even greater; he died without wealth and with empty pockets, with only the shirt on his back. Unfortunately, he did not develop the poetic gift, although in selected company he liked to compose light verses and was similar to the local poet Franc Vidmar - Pustotnik.

The article asks whether it was important to these people that they came from the river basin of the two Soras. Did they meet? France Koblar and Ivan Dolenec, who did most after Krek's death in his memory, confirm this, while it is not possible to infer this from the others, still less to prove it.